

Sebastian Buhai, cercetător în economie: Teoriile conșpiraționiste au pătruns și în lumea academică. Despre pandemie, vaccinuri și (in)existența cercetare economică autohtonă

O discuție cu Sebastian Buhai, cercetător român în economie care lucrează la Paris și Stockholm, este întotdeauna o plăcere. "În pofida apatiei generale și superficialității cronice din țara sa, se încăpătânează să aibă ambiții și idealuri legate de politica și managementul cercetării științifice și învățământului superior, manifestate de-a lungul timpului prin eseuri, interviuri și alte contribuții în periodice științifice/ culturale sau variate ziară, programe de televiziune naționale etc", arată [o descriere](#) a sa. Am discutat cu Sebastian despre cum s-a descurcat în pandemie, despre vaccinare, despre cercetarea românească, despre teoriile conșpiraționiste, dar și despre ce cărți sau filme i-au atras atenția.

Nu toti decidentii si-au facut temele, multi ramanand corigenti sau chiar repetenti la disciplina “ce invatam din crizele pandemice anterioare”

Rep: A fost această criză corona o ”lebădă neagră”? Cum argumentați?

Sebastian Buhai: Am impresia ca termenul de "lebada neagra" a inceput sa fie oarecum abuzat in context economic, si nu doar economic (imi aduce aminte involuntar de [o observatie a mea](#), nimerita in fata unui lac efectiv plin cu lebede negre, de anul trecut, dar nu vreau neaparat sa fac o divagatie). Dar sa revin la substanta intrebarii: cum spuneam si [cu alte ocazii \(sau aici\)](#), exista intr-adevar cateva elemente care deosebesc aceasta criza corona de crizele anterioare: in primul rand **viteza** (fara precedent: practic peste noapte o treime din productia mondiala a fost oprita, ca si cum ar fi intrat brusc in vacanta); in al doilea rand faptul ca avem de-a face cu enorme implicatii, unele deliberat (dar necesar!) induse, in **nu mai putin de trei dimensiuni diferite** (i.e., la nivel de sanitate publica; la nivelul economic per se; si la nivel politic direct si indirect).

Pe de alta parte, din nou, putem neaparat sa o numim "lebada neagra"? Nu cred, mai ales cand ne gandim la precedente in materie de crize pandemice, deci tot crize nestructurale, exogene, precum cea actuala, care nu fost deloc putine de altfel; de exemplu, multiplele experiente anterioare cu diverse pandemii la nivel mondial sau regional au avut unele efecte benefice (in speta, profilactice) in materie de setare a unor cadre de preventie si actiune rapida in cadrul Organizatiei Mondiale sau Sanatatii, sau a unei "Pandemic Emergency Financing Facility" in cadrul Bancii Mondiale s.a.m.d.

Evident insa ca nu toti decidentii si-au facut temele, multi ramanand corigenti sau chiar repetenti la disciplina "ce invatam din crizele pandemice anterioare", si asta s-a vazut foarte bine- si din pacate cu efecte foarte tragice- in lipsa de actiune imediata sau suficient de ferma a unor guverne in ceea ce priveste testarile masive sau implementarea auto-izolarii obligatoii la domiciliu, a demararii si a sustinerii campaniei de vaccinare etc. Mai general, faptul ca foarte multe natiuni au fost surprinse complet nepregatite in privinta rezilientei sistemelor lor publice de sanatate, sa ne oprim doar la placa de baza in context, arata mai degrabă ca lumea nu prea invata din lectiile trecutului.

Ramane de vazut daca sosirea lui SARS-CoV-3 va fi mai bine anticipata/ pregetita...

Rep: Sunteți pro sau contra vaccinării?

Sebastian Buhai: Marea speranta, lumina de la capatul tunelului daca vreti, privind inainte in negura de la inceputul pandemiei a fost ca vom gasi un vaccin efectiv impotriva Covid-19 in timp suficient de scurt pentru a putea relua integral productia economica fara pierderi prea mari, ireversibile (recunosc ca ma indoiam profund ca acesta va fi gasit atat de repede, vezi de exemplu [interviul meu din Revista Sinteza](#) de acum un an unde mi-am exprimat ad litteram scepticismul). Acum ca acesta exista deja si este disponibil (din pacate deloc peste tot, deci suntem extrem de privilegiati), trebuie "priorizat" restul lumii pentru cele doua doze de vaccin de baza si asta categoric inaintea unei a treia doze pentru populatia tarilor dezvoltate!).

Ar trebui sa fim mai mult decat recunoscatori celor care l-au inventat/ produs/ administrat si ar trebui sa ne vaccinam cat de repede posibil pentru a ne putea relua, pana la urma, viata, si pentru a-i ajuta pe toti ceilalți sa isi reia la randul lor viata (din fericire, am primit deja a doua doza de Pfizer aici la Paris, la mijlocul lui iulie: sunt extrem de recunoscator tuturor celor care au facut posibil acest lucru)... Deci nici nu ar trebui sa se puna problema unei decizii, unei alegeri intre aceste variante. A trai si a interactiona intr-o societate implica a onora un contract social (implicit, dar care uneori poate si chiar trebuie facut explicit), in cazul de fata acesta implicand sa nu ii punem in pericol pe ceilalți.

Pe de alta parte, si asta este foarte important deci voi insista putin, cand vorbim de nivelul pragmatic de implementare, este sarcina decidentilor/ administratorilor sa informeze: 1)**corect si complet** (exemplu: da, exista unele potențiale reacții adverse, de obicei minore, dar beneficiile intreg cu mult aceste posibile reacții adverse), 2) **pe absolut toata lumea**, sa nu discrimineze nici in accesul la informatie, nici in 'comoditatea' vaccinarii, si nici in accesul continuu si neconditionat (de decizia de a te vaccina sau nu) la bunurile publice "absolut esentiale".

Cu alte cuvinte, ca sa parafrazez un coleg, tu ca decident vrei sa faci extrem de comoda si facila vaccinarea pentru absolut toata lumea (relevant aici, sa ilustrez putin la ce ma gandesc, e exemplul Amsterdamului, in Olanda, care a decis sa caute si sa vaccineze toate persoanele fara adaptost din cadrul orasului, folosind in cea mai mare parte medici si asistenti voluntari), si cat mai incomoda, dar nu suficient de incomoda incat sa devina discriminare, decizia unora de nu se vaccina.

Aici in Franta, as spune ca ideea asta a fost implementata destul de bine si a avut un succes fantastic, a se consulta de exemplu proportia populatiei vaccinate deja cu a doua doza (in pofida unei minoritati inversunate care continua protestele- si care evident nu trebuie ignorata, desi personal nu intreleg cu ce se deosebeste decizia din contextul Covid-19 a lui Emmanuel Macron de decizia similara a lui Charles de Gaulle privind vaccinarea impotriva poliomielitei, si deci ura vadita impotriva primului, fara insa vreo problema cu imaginea lui de Gaulle in ochii acelorasi protestari...), dovada ca si alte state (sau uneori metropole: vezi de exemplu New York-ul) au implementat sau sunt acum in curs de implementare asemenea politici.

Rep: Cum vă explicați numărul ridicat de oameni- unii cu pregătire superioară care cred în teorii ale conspirației?

Sebastian Buhai: Nu stiu la ce va ganditi cand scrieti "pregatire superioara" in acest context, dar va asigur ca nimeni dintre cei pe care ii consider eu ca avand "pregatire superioara" (pentru mine asta nu inseamna doar ca ai reusit candva, cumva sa obtii o anumita diploma ci si ca "folosesti si onorezi" acea pregatire/ educatie dobandita) nu crede in asa ceva si, daca nu e neaparat expert pe un anumit topic, stie unde sa se informeze ca sa evite capcanele mediatiche/ fake news-urile s.a.m.d.

Exista evident si persoane suficient instruite si a priori sanatoase la cap care "simuleaza" in mod deliberat ca ar crede/ sustine anumite asemenea teorii pentru castiguri personale/ publicitate temporara/ din teribilism pur si simplu, dar nu stiu daca acest fenomen este ceva ce ar trebui sa ne ingrijoreze la un nivel agregat (sa nu uitam si ca 'teribilismul' este mult mai cautat de presa de scandal, in orice caz, deci cand

există, devine mult mai vizibil decat ar fi de asteptat: de exemplu, un anumit sociolog “director de cercetare” în prestigiosul CNRS din Franta, dar mediocru ca productie stiintifica intre colegii sai de breasla, este actualmente eroul presei de scandal, desi din punctul meu de vedere omul nu are cum sa fie atat de ignorant incat sa creada el insusi tot ce declara public despre campania de vaccinare din Franta, pentru ca asta ar ridica semne de intrebare enorme asupra intregului proces de selectie, promovare si permanenta in cadrul CNRS...). Evident ramanem tot in registru de evidenta anecdatica, deci nu pot sa spun ca am investit timp sa studiez sau sa ma informez sistematic./ in detaliu asupra acestei chestiuni.

Altfel, vorbim mai degraba despre asimetria educationala dintre cei cu “pregatire adevarata” (inclusiv minima educatie de baza, minim de competente digitale etc) si cei care nu au avut/ nu au aceasta oportunitate, deci de facto despre nepregatirea unei (bune, unori majoritate) parti a populatiei in a sti unde si cum sa te informezi, in a sti cum sa prelucrezi/ interpretezi informatia- si aici este desigur loc clar pentru campanii de informare atat formale cat si informale, atat centralizate cat si descentralizate, atat online cat si offline, etc.

Rolul presei si al marilor actori social media (Facebook, Twitter s.a.m.d.) in a combate dezinformarea vadita este din acest punct de vedere absolut necesar, desi categoric insuficient (si avand dezavantaje evidente cand este prost implementat, spre exemplu cu exces de zel, in registru extrem de rigid si inflexibil etc). Una dintre cartile recente pe care le recomand mai jos in acest interviu (Sinan Aral: The Hype Machine) discuta in detaliu aceasta ultima parte.

Rep:Pe Dvs în mod particular, cum v-a afectat social și profesional această pandemie? Ce s-a schimbat fundamental în viața Dvs?

Sebastian Buhai: Primele restrictii de circulatie/ impuneri de auto-izolare m-au prins de altfel in deplasare de lucru la Porto, de unde abia am reusit sa ma intorc la Paris inainte sa fiu complet blocat in Portugalia... Cu diverse contracte de cercetare si diverse alte forme de colaborari academice/ stiintifice in Danemarca, Suedia sau Portugalia, evident nu am mai reusit sa ma mai deplasez aproape deloc in persoana acolo, cum faceam des inaintea pandemiei: ca rezultat am unele proiecte empirice mult intarziate sau pur si simplu intrerupte, contracte de colaborare partial neonorate etc.

Fetita mea si-a trait o treime din viata in pandemie, in mare parte in regim strict de ‘lockdown’. Ma tem ca nu va intelege ce se intampla cand nu vom mai fi nevoiti sa purtam masti deloc

As spune totusi ca mie mi-a fost mult mai usor decat altora, din alte profesii, pentru ca intreg sectorul academic/ de cercetare se adapteaza desigur mai usor si rapid la interactiunile online, de la distanta (practic am ajuns rar chiar si la biroul meu de la Paris, mai ales date fiind restrictiile succesive de deplasare in Franta, lucrând deci cam in permanenta de la biroul improvizat intr-una din camerele din apartament).

Pe de alta parte, cu un prunc mic acasa, cel putin partial din perioada pandemica, lucrurile devin ceva mai complicate si acolo. Partea vesela, privind intotdeauna la partea plina a paharului..., este ca acum as putea sa va interpretiez toate cantecele romanesti si frantuzesti pentru copiii de 2-5 ani.

Ce imi pare incredibil, si oarecum trist desi am facut tot posibilul sa nu o afecteze in mod esential, este ca fetita mea- care are acum 3 ani si jumata- si-a trait practic o treime din viata in pandemie, cu mare parte din asta in regim strict de ‘lockdown’. Ma tem de exemplu ca nu va intelege ce se intampla cand nu vom mai fi nevoiti sa purtam masti deloc (daca asta se va intampla cat ea mai este copil...). Pe langa asta, evident, lipsa interactiunilor directe cu prietenii din multe alte parti ale lumii, cu familia extinsa din tara etc au contribuit la impresia mea generala ca as dori cat mai repede uitata intreaga aceasta perioada (nu vreau sa ma gandesc ca noi valuri pandemice Covid-19 legate de

variantele Delta, Gamma s.a.m.d. ar putea veni cu alte necesare restrictii si interdictii, dar sunt constient ca exista o probabilitate ca acest corona-cosmar sa nu se fi sfarsit).

Rep:Cum vi se pare nivelul cercetării economice din România? Dvs îșișivă sunteți unul dintre cercetătorii români care lucrează în afara țării. De ce mulți dintre specialișii de primă mână din cercetarea economică preferă să rămână în străinătate?

Sebastian Buhai: Voi incerca, dar nu stiu daca voi reusi—inter alia, subiectul acesta ma infurie enorm, intotdeauna- sa fiu cat de scurt aici, pentru ca si eu si altii am scris deja intregi romane exact pe tema aceasta (inclusiv puternic mediatizate in presa noastra, si cu decenii in urma si mai recent).

Din pacate semnalele noastre de alarma au ramas fara vreun rezultat semnificativ: suntem nicaieri si ne indreptam in continuare spre nicaieri in cercetarea economica din Romania (si, cu mici exceptii mai degraba individuale, la fel si in cercetarea stiintifica din Romania in general).

Ca sa trec direct la ce ne doare, nu este de altfel clar nici macar ca se doreste cercetare stiintifica in Romania din partea celor care au avut/ au destinul tarii in mana, vezi de exemplu [intrebarile mele adresate](#) si re-adresate pretendentilor la Presedintie pe aceasta tema, ramase in continuare fara raspuns.

Din 2004 [cand comparăm condiția cercetatorului stiintific din Romania](#) cu cea din afara, invitat la Sinaia la o conferinta pe teme reintoarcerii elitei stiintifice din diaspora, ca reactie spontana si directa Presedintele Romaniei de atunci imi raspunde ca cercetatorii romani din diaspora trebuie sa isi arate patriotismul si sa vina sa faca cercetare in Romania si pentru 100 dolari pe luna, loiali unor sefi de departamente, directori de institutii etc. care nu au nici in clin nici in maneca cu cercetarea. S-au schimbat doar Presedintii si Guvernele, insa mesajul central a ramas in esenta acelasi, chiar daca uneori formatat putin diferit, adaptat canalelor ideologice diferite...

In contextul specific al stiintelor economice, situatia este (eufemistic vorbind) mai mult decat dezastruoasa, iar demotivarea explicita a performantei ramane in continuare o realitate, in pofida criticilor repeterminate ale unora dintre cei care am crezut (si unii credem in continuare, desi crezul acesta este puternic zadarnicit) ca pasivitatea in fata prostiei, incompetentei, ridicolului nu poate fi o alternativa. Citeste si [acest articol](#) sau [acesta](#), ambele extrem de mediatizate in presa romaneasca, al doilea eseu avand chiar si ecouri internationale.

Este adevarat -si imbucurator - ca exista in Romania destui oameni de stiinta (si ma refer in particular la cei din stiintele economice aici) cu "atitudinea" necesara schimbarii/ evolutiei, insa de multe ori acestia nu au din pacate "aptitudinea" minima pentru a operationaliza aceste schimbari. Mult mai trist, unii dintre cei care au o oarecare aptitudine (macar pentru decenta in cercetarea stiintifica, daca nu neaparat excelenta), au dovedit in timp ca nu au deloc principii, nu au standarde, nu au... atitudine (vezi si [un interviu anterior](#) al meu aici pe Hotnews, precum [alte interventii mediatice](#) ale mele).

Si nu este vorba de vreo prapastie generationala in sensul probabil asteptat/ intuit de unii cititori, ba dimpotriva as spune ca multi dintre cei tineri activand in cercetarea economica din tara nu au inteles deloc ca solutia la "publish OR perish" NU ESTE "publish AND perish": cantitatea en gros de maculatura fara nici o importanta in fluxul stiintific international publicata astazi de catre un mare numar cercetatori economisti cu afiliatie in Romania este incredibila (acestora in particular le recomand, din nou, [lecturile generalului Von Hammerstein](#) adaptate de mine).

Mass-media si lumea in general se revolta la noi, si pe buna dreptate, la cantitatea surprinzatoare de articole sau intregi doctorate/ carti plagiate, insa nu ia in calcul ca aceasta proportie este totusi infima, varful unui iceberg, relativ la oceanul de lucrari "stiintifice" absolut originale si de valoare absolut nula... Publicatiile ridicolе nu contravin insa in niciun fel stimulentelor si standardelor in vigoare, ba chiar

sunt laudate/ premiate/ publicizate uneori de decidenti prea prosti sau mult prea naivi, deci... pace si liniste in privinta aceasta (a se reciti si [interviul acesta din Piata Financiara](#)).

Domnul Citu este, sau cel putin se pretinde, “economist” ca formatie, deci m-as fi asteptat sa isi aminteasca macar vag, daca nu chiar sa stapanneasca, conceptul de ”endogenitate”

Inchei raspunsul la aceasta intrebare prin a comenta scurt ceea ce premierul Florin Cițu a declarat cu cateva saptamani in urma in legatura directa cu tematica din context: „Cei care doresc să facă cercetare trebuie să fie în competiție între ei pentru resurse, dacă aceste resurse vin de la stat sau din sectorul privat și doar cei care dau rezultate vor putea să meargă mai departe. A finanța doar de dragul finanțării de la buget nu cred că este o soluție, chiar dacă îi spunem, între ghilimele, cercetare”.

Ceea ce primul ministru spune aici nu ar fi atat de aberant ca majoritatea discursurilor sale pe care am avut neplacerea de a le citi/ asculta, daca dumnealui nu ar omite in mod fie incompetent (mai degraba) sau in mod strategic rolul absolut nefast al guvernului/ administratiei centrale in intermedierea/ organizarea/ jurizarea acelor “competitii pentru resurse” in cercetare. Mai general, domnul Cițu este, sau cel putin se pretinde, “economist” ca formatie, deci m-as fi asteptat sa isi aminteasca macar vag, daca nu chiar sa stapanneasca, conceptual de ”endogenitate”. Dar chiar daca dumnealui nu prea are stofa de economist, speram totusi ca Florin Cițu “rockerul” sa isi aminteasca macar de-o vorba, sanatoasa, din popor, din istoria relativ recenta: “Ei se fac ca ne platesc, noi ne facem ca muncim.”. Ramanem deocamdata, strategic, intre ghilimele.

Rep: Pandemia a schimbat modul de muncă. Credeti că puterea de negociere se va muta mai degraba spre angajator sau spre angajat? Va fi o tendință de durată?

Sebastian Buhai: Este o intrebare interesanta si care ma preocupa inclusiv din perspectiva propriului meu program de cercetare actual. Am studiat deja in cateva contexte, atat teoretice cat si empirice, puterea de negociere (ie., “bargaining power” in literatura se specialitate) dintre angajator si angajat, insa nu in contextul pandemic actual (sau in contexte macar teoretic-similare), deci voi oferi mai mult cateva speculatii, sper totusi mai informate decat s-ar putea ghici aleator. Incerc sa redau totul in limbaj cat mai putin tehnic cu putinta, desigur.

Imi este evident ca in anumite sectoare, munca de la distanta va deveni o realitate permanenta, eventual in sistem hibrid in care un minim numar de zile pe saptamana (sau doar un minim pe luna) ar trebui totusi sa fii prezent efectiv, fizic, la locul de munca. De altfel, mi se spune ca asta deja se intampla sau se preconizeaza in unele departamente din cadrul Google. Pe de alta parte, chiar notiunea de “loc fizic de munca” este in schimbare, unele noi companii de consultanta (si chiar de cercetare) operand deja exclusiv de la distanta, deci fara a mai avea vreun loc fizic (“establishment” sau “plant” in literatura de specialitate) ci doar o inregistrare corporate, de exemplu (“business unit” sau “firm” cand differenta cu “plant” e clara).

Acum, daca puterea de negociere se va muta mai mult spre angajat decat spre angajator nu este neaparat, si oriunde, atat de evident. Sa discutam un singur aspect relevant acum: in unele companii in care nivelul de investitie in capitalul uman specific necesar pentru a putea produce in cadrul unei anumite firme ar ramane considerabil (spre ilustrare, cunoasterea unui software produs doar in acea firma sau cunoasterea protocoalelor de operare de la distanta al unui robot din nou produs si aflat in proprietatea unei singure firme), angajatul nu ar avea mai multe optiuni exterioare (“outside options”) relevante, chiar daca acum lucreaza doar de la el de acasa, fata de cazul ‘benchmark’ in care ar lucra la biroul companiei.

Pe de alta parte, in cazul in care investitia/ trainingul specific necesar productiei este mai putin relevant, si mult mai importante sunt

pregatirea generala si experienta de munca totala acumulata de angajat, este foarte posibil ca acum, in scenariul in care lucreaza exclusiv sau in majoritate de acasa, angajatul sa isi creeze in acelasi timp mult mai multe optiuni exterioare si deci sa creasca posibilitatea de a parasi compania initiala pentru o alta companie.

Gasesc interesante si potențiale schimbari din sectoarele unde a munci de acasa NU este o opțiune (avand in vedere si cunoscand ca in alte industrii angajatul poate lucra majoritar sau exclusiv de la distanta): din perspectiva mea ar fi foarte posibil ca in acele sectoare sa se institui, treptat, o saptamana de lucru de 4 zile (sau alternativ, sa devina mult mai relevanta contractele de munca part-time).

Cu alte cuvinte, schimbarile permanente in directia telework-ului din anumite sectoare ar putea sa se reflecte in schimbari permanente in directia unei saptamani de munca mai scurta/ unor contracte part-time in sectoarele in care telework-ul nu ar fi o opțiune. Repet ca deocamdata tot ce am prezentat aici este speculatie, dar oaresice indicii care ar sustine o asemenea ‘teorie’ exista deja in anumite sectoare industriale din Scandinavia, si chiar din Franta.

Rep: Puseul inflationist la care asistăm este temporar sau de durată? Discuțiile sunt ample, argumantele sunt de ambele părți solide. Dvs în care tabără vă situați?

Sebastian Buhai: Acum mai bine de un an am raspuns la o intrebare privind eventuala inflatie [intr-un alt interviu](#) din Adevarul. Am ramas exact la aceeași opinie. Pe scurt, preluand esenta a ce spuneam acolo, “prin analogia cu crizele cauzate de calamitați naturale sau razboi, eforturile ulterioare mai mult decât necesare pentru a stimula economia imediat ce acest lucru este posibil sunt așteptate să conducă la creșteri de prețuri (chiar atunci când coordonarea politicii fiscale cu politica monetară este perfectă) deci ne-am putea aștepta, mai ales pe termen mediu și lung, la o anumită inflație. (...) Pe de altă parte însă, și înclin puternic să pun mai multă greutate pe această ramură, structura demografică pe vârste a majorității statelor UE/ SUA/ China, în care actualmente cea mai mare a populației economisește pentru pensii (în loc să consume), coroborat cu faptul că dobânzile sunt practic o de la Marea Recesiune încoace, nu garantează deloc că această eventuală inflație rezultată ar fi neapărat semnificativă” sau, adaug acum, de lunga durată. La link-ul de mai sus gasiti mai multe informatii si detalii.

Putem desigur anticipa oarecare diferente intre tarile emergente si tarile dezvoltate, dar, mai ales in Europa, eu ma indoiesc profund --in lipsa altor evenimente neanticipate sau a unor politici economice absolut dezastruoase, deci un caveat lector la ceteris paribus...-- ca am putea ajunge la o inflatie mare si de termen lung, oricand in urmatorul deceniu...

Cele 3 lectii ale pandemiei

Sunt de altfel surprins (sau poate ca nu...) sa vad unele formulari din ultimul raport pe inflatie al Bancii Nationale pe care l-am citit chiar acum, dar e drept ca, probabil spre deosebire de autorii acelui raport, eu nu am nici informatii ‘insider’ referitoare la increderea lor in politica fiscala a Guvernului, nici informatii relativ la increderea dumnealor in propria capacitate institutională de a raspunde prin politici monetare adecvate cand va fi nevoie, vedeti deci disclaimer-ul meu de ‘ceteris paribus’ mai sus...

Rep: Am auzit voci care spun că România are cea mai mică sumă cheltuită pentru sănătate per capita din Europa și cel mai mic grad de urbanizare. În vremuri normale e o problemă, acum e o oportunitate. Cu alte cuvinte, ne salvează sistemul nostru imunitar. Cei care au trăit mai greu, cu WC în curte, cu acces sporadic la medici și medicamente, deși poate că în vremuri bune au plătit asta cu suferință și o speranță de viață mai mică, acum vor face mai bine față bolii. E corectă această interpretare?

Sebastian Buhai: O tara care isi lasa in paragina sanatatea publica, educatia publica si sistemul de protectie sociala in halul in care a facut-o si continua sa o faca Romania nu are niciun viitor. Faptul ca ai avut putin noroc pana acum si nu te-a lovit pandemia atat de puternic

cum i-a lovit pe altii (pe bietii italieni de exemplu) nu inseamna ca si data viitoare vei mai avea pe unde sa scoti camasa. Realitatea e ca suntem de toata rusinea in cadrul Uniunii Europene, la toate capitolele mentionate mai sus, si nu are cum sa ajute ca unii, din pacate incluzand aici pe competentii nostri incidenti politici, isi infunda capul in nisip si spera ca vor continua sa mai supravietuiasca cumva, inca o zi.

Rep: Ce ar trebui să invatam individual din aceasta pandemie?

Sebastian Buhai: Nu stiu daca putem vorbi despre concluzii sau invataminte universal aplicabile, pana la urma experienta fiecaruia este particulara, unica in felul ei. In cazul meu, a servit intre altele ca experiment care sa imi confirme ceea ce intuiam de altfel, poate dintotdeauna:

- a) ca **nimic nu conteaza mai mult decat familia**;
- b) ca **solidaritatea este cea mai subapreciata calitate**;
- c) ca **relatiile umane si interactiunile directe cu ceilalți sunt imposibil de replicat într-o realitate virtuală**, indiferent de avansul tehnologic al mijloacelor utilizate in acest scop.

Rep: Care sunt principalele Dvs îngrijorari ca economist în momentul de fata?

Sebastian Buhai: Incep prin a va marturisi ce NU ma ingrijoreaza absolut deloc momentan, dar pare surprinzator sa-i ingrijoreze mult pe altii, din perspectiva mea mai mult “economisti” decat economisti: datoria publica excesiva sau inflatia.

Dar sa revin la cateva-- pentru astazi, din lipsa spatiului, doar doua-- din temele care ma preocupa in mod deosebit actualmente, ceea ce de altfel stiu bine ca ii preocupa pe multi altii dintre colegii mei de breasla:

a. **Efectele economice si sociale ale incalzirii globale**: unii dintre cititori au apucat probabil sa citeasca deja cel mai recent raport al experitilor din IPCC (expertii din panelul ONU in domeniul climei), aparut chiar acum cand redactez acest raspuns. Pe sleau, este grav, foarte grav, mult mai grav decat se anticipa; multe efecte negative ale incalzirii globale sunt deja ireversibile, dar inca se poate preintampina o catastrofa, daca se actioneaza suficient de rapid (cateva mici, dar importante, succese recente au fost deja inregistrate, intre altele Pactul Verde european aka the “Green Deal”, care e departe de a fi perfect dar este deja mult mult mai ambitios decat orice program anterior de anvergura similara). Apropos, cuvantul “catastrofa” apare mentionat de cateva ori. Nu vreau sa iau prea mult spatiu aici, deci a se consulta eventual si cartea recomandata in finalul acestui interviu pe care oricine preocupat de incalzirea globala sau orice simplu interesat de un punct de vedere stiintific, impartial, si foarte accesibil, ar putea sa o citeasca (Christian Gollier: Le climat apres la fin du mois).

b. **Inegalitatile si inechitatile socio-economice**: exacerbate de pandemia Covid-19, aceste inegalitati sunt in parte rezultatul ignorarii sistematice de catre politicele publice a perdantilor din cadrul economiei competitive, a marginalizatilor dpdv social si economic, a celor mai vulnerabile categorii socio-economice. Exista diferente enorme desigur intre diverse tari si regiuni din acest punct de vedere, dar in afara scandinavilor (nici aici nefiind vorba de toate capitolele) nimeni nu poate sa spuna ca sta pe roze la acest capitol. In acelasi timp, aceste inegalitati sunt in parte si la originea ‘revoltelor’ sociale din ultima vreme, a neincrederei sporite in incidentii politici, si mai in general, a lipsei de solidaritate si dezbinarii societale, etc. Inter alia, trebuie urgent lucrat la implementarea unui sistem care sa asigure, in mod ideal cat mai repede si peste tot, oportunitati egale, protectie sociala, redistributie sociala eficiente si etica in acelasi timp.

Cărți preferate, filme recomandate

Rep: Criza corona va duce la un avans sau mai degraba la un recul al populismului? Cum argumentați?

Sebastian Buhai: Este o intrebare empirica pana la urma, adica ramane sa vedem..., dar per ansamblu nu ma astept ca criza corona, per se, sa aiba neaparat un efect decisiv in a influenta trajectoria (deja ascendentă) a populismului. Am discutat in ceva mai multe detalii exact

despre aceasta tema si **[in acest interviu](#)** de anul trecut din Adevarul si in genere am ramas exact la aceleasi opinii, deci nu le mai repet si aici.

As adauga, in schimb, ca avem la indemana o oportunitate formidabila de a lupta si impotriva populismului, prin alevierea/ remedierea de exemplu a inegalitatilor economice intre diverse grupuri societale, mult mai pronuntate acum in urma pandemiei, vezi si raspunsul meu de la intrebarea anterioara.

Rep. Cărți care v-au retinut atenția, filme pe care ni le-ati recomanda....?

Sebastian Buhai: Necalificata, ma tem ca intrebarea de mai sus ar primi un raspuns mult prea amplu chiar pentru intreg spatiul disponibil la Hotnews.ro, mai ales ca eu sunt un consumator feroce de carti si filme, in special de acum cativa ani de cand cartile se pot cumpara/ accesa/ pastra/ citi oricand, in orice numar, pe Kindle, Kobo, Nook, etc. iar filmele, in mod analog, se pot cumpara/ accesa/ viziona oricand prin unul sau altul dintre ‘providerii’ Amazon/ Prime, Netflix, Hulu, etc. Ma voi rezuma prin urmare doar la cateva carti si cateva filme relativ recente si care au o suficiente intersectie cu teme atinse in restul intrebarilor din interviu.

Carti:

In primul rand, pentru ca multi m-au intrebat oricum in ultimii ani ce lucrari accesibile unor non-specialisti ar putea citi pentru a putea intelege rationamentul economic, intuitia economica si de ce aceasta nu este intotdeauna... intuitiva, daca si cat de mult este economia o stiinta, s.a.m.d, recomand calduros doua carti aparute acum cativa ani: **Dani Rodrik (2016): “The Rights and Wrongs of the Dismal Science”** (la un moment dat [am facut o foarte scurta prezentare](#) a mesajului central al cartii, in romana) si, mai ales, **Jean Tirole (2018): “Economics for the Common Good”** (aceasta e o traducere adaptata pentru contextul international; pentru cei interesati de versiunea originala, avand exemplificari aditionale pe Franta, a se consulta direct, in franceza, Jean Tirole, 2016, “Economie du Bien Commun”). Aceste doua carti, precum si alte carti/ materiale utile in scopul intelegerii modus operandi al stiintelor economice (si chiar al altor stiinte sociale), au fost de altfel incluse intre [referintele recomandate](#) participantilor la minicursul pe care l-am predat acum cativa ani, in rezidenta la Institutul STAR de la Universitatea Babes-Bolyai.

Cel mai bun material despre efectele economice ale incalzirii globale accesibil unui public larg este dupa mine cartea “Le climat après la fin du mois” a economistului francez Christian Gollier, aparuta in 2019 (si din pacate doar in limba franceza deocamdata, din cate stiu). Gollier, fara indoiala cel mai titrat expert pe economie environmentala din Franta si unul din cei mai buni la nivel mondial, explica foarte clar si foarte direct ce se cunoaste pana acum, ce nu se cunoaste, ce s-a facut, ce trebuie facut, ce se propune dar este inutil/ ridicol, si care sunt estimarile costurilor si beneficiilor pentru majoritatea actiunilor analizate-- mai ales ultima parte lipsind cam cu desavarsire in alte analize populare, inclusiv din cele ajunse ‘best-seller’. Cartea a fost, probabil in mod asteptat, criticata (nefondat) atat de extrama stanga cat si de extrema dreapta in Franta, dar contra-argumente sau alternative clare la analiza extrem de lucida a lui Gollier inca nu am vazut.

O carte recenta foarte bine documentata despre tot ce tine de dezinformarea online, “fake-news”-urile, precum si, sau mai ales despre, ce se poate si ar trebui sa se faca in materie de reglementare a gigantilor social media si ai altor relevanti actori ai online-ului, este **“The Hype Machine: How Social Media Disrupts Our Elections, Our Economy, and Our Health--and How We Must Adapt”**, scrisa de **Sinan Aral (2020)**. Nu sunt de acord cu toate “concluziile” autorului (nu sunt evident concluzii definitive, si Aral nu este deloc vag aici), dar aceasta imi pare prima carte care sintetizeaza tot ce stim pana in acum in acest context de mare actualitate, si ofera si niste ‘speculatii informate’ despre ceea ce urmeaza.

Celor interesati de cercetare/ stiinta/ cunoastere in general, le-as indica recent publicata carte a fizicianului **Frank Wilczek: “Fundamentals: Ten Keys to Reality”**. Pe scurt, daca la un prim nivel cartea este o sinteza despre ceea ce cunoastem pana acum despre univers/ realitatea fizica (sinteza extrem de accesibila, in particular mult mai accesibila – in plus mai scurta, si evident mai actuala-decat celebra “A Brief History of Time” a lui Stephen Hawking), la un nivel superior mesajul ei central este despre indispensibilitatea si

inevitabilitatea "complementaritatilor" (leitmotiv preluat de la Niels Bohr, autorul "teoriei complementaritatii", dar adaptat mult dincolo de contextul folosit de fizicianul danez). Daca aceste complementaritati apar de la inceput sine qua non in tot ceea ce tine de modus operandi in stiinta/ cercetare (ganditi-vă de exemplu, sa folosim un exemplu trivial, la complementaritatea dintre analiza si sinteza), Wilczeg argumenteaza destul de convingator ca ele sunt pana la urma la fel de indispensabile si in exteriorul turnului de fildes. Si chiar daca nu sunt la fel de convins ca el ca, de exemplu, umilitatea/ modestia si respectul de sine sunt *oricand si oriunde* complementare, accept ca un grad mare de complementaritate in acel context este foarte dezirabil.

In sfarsit, daca sunteți undeva pe plaja si doriti sa cititi ceva in acelasi timp relaxant si care sa va lase si foarte informat (si, potential, motivat sa aflati mult mai multe in materie de economie publica...), nu pierdeti proaspata aparuta "**Rebellion, Rascals, and Revenue: Tax Follies and Wisdom through the Ages**" a economistilor **Michael Keen si Joel Slemrod**. Daca nu ati crezut pana acum ca taxele/ fiscalitatea pot fi si extrem de amuzante, va veti schimba in mod sigur opinia dupa ce veti fi citit aceasta carte.

Filme:

Daca nu aveti timp decat de unul singur, nu ratati "**Soul**" (despre jazz, filozofie, stiinta, viata...), recenta animatie computerizata co-regizata de Pete Doctor si Kemp Powers, cu vocile lui Jamie Foxx, Tina Fey etc, si muzica/ soundtrack originale si absolut geniale create de artistii Jon Batiste, respectiv Trent Reznor si Atticus Ross (ajutati si vadit influentati si de legendarul Herbie Hancock!). In anumite privinte imi aminteste de superbul "Waking Life" in regia lui Richard Linklater--vechi de doua decenii, deci probabil foarte cunoscut cititorilor cinefili--dar, zic eu, il surclasareaza...

Doua filme fascinante de acum 2-3 ani, pe care le recomand calduros iubitorilor de adevarata arta cinematografica, si in mod special celor interesati si de temele socio-economice actuale, sunt "**Parasite**", film sud-coreean in regia lui Bong Joon-Ho si "**Roma**", productie mexicana in regia lui Alfonso Cuarón. Desi pentru scopul meu aceste doua filme se intersecteaza in substanta tematica, dpdv al 'metodologiei' ele sunt cat se poate de diferite. Spre exemplu, Parasite foloseste tehnica inimitabila a lui Bong de a reda cu umor subtil realitatii complexe--inclusiv triste/ tragice, in timp ce Roma lui Cuarón este o drama de familie in vechiul sens (si format) bicolor, aproape lirica, intima regizorului.

Intrebarile anterioare din interviu legate de gestionarea/ efectele pandemiei Covid-19 mi-au adus aminte de recentul documentar "secret" al lui **Alex Gibney & co: "Totally Under Control"**, care, in pofida imperfectiunilor sale evidente, pentru mine constituie una dintre cele mai reusite relatari a ce se intampla cand gestionarea unei crize majore ajunge pe mana unui administratii incredibil de incompetente, (de multe ori deliberat) ignoranta a/ indiferenta la tot ce inseamna stiinta, expertiza, bun-simt.

In sfarsit, dintre productiile autohtone relative recente, documentarele "**Colectiv**" al lui Alex Nanau si "**Iesirea Trenurilor din Gara**" al lui **Radu Jude** imi par sunt obligatorii pentru toti conationalii care doresc sa... mai respire. (Adaug aici ca mi-au placut si recomand calduros cam toate productiile, atat documentare cat si artistice, regizate de Jude—cred ca le-am vizionat pe toate de la Lampa cu Caciula incoace—cu "Aferim!" si "Îmi este indiferent daca în istorie vom intra ca barbari" preferatele mele).

N. Red: Pe Sebastian îl puteți găsi fie [pe site-ul](#) lui, fie îl puteți urmări pe [contul lui de Twitter](#), unde este foarte activ.